అధ్యాయం 19

సాంఘిక, మత సంస్కరణోద్యమాలు

ఏడవ తరగతిలో మీరు చదివిన భక్తి ఉద్యమంలోని ముఖ్య అంశాలను గుర్తుకు తెచ్చుకోండి. హిందువులు, ముస్లింలలోని సనాతనత్వాన్ని విమర్శిస్తూ భక్తి సాధువులు దేవుడు ఒక్కడేనని, మనుషులంతా సమానమని చాటారు. ఈ భావనలు 18, 19వ శతాబ్దాలలో మరింత బలపడ్డాయి.

క్రైస్తవ ప్రచారకులు, ప్రాచ్య పండితులు

యూరోపియన్ కంపెనీలతో పాటు అనేకమంది క్రైస్తవ మతప్రచారకులు భారతదేశంలో క్రైస్తవ మతాన్ని బోధించటానికి వచ్చారు. అప్పటి స్థానిక మత ఆచరణలను, నమ్మకాలను వాళ్లు తీవ్రంగా విమర్శించి క్రైస్తవ మతం పుచ్చుకోమని ప్రజలకు బోధించసాగారు. అదే సమయంలో వాళ్లు అనేక విద్యాసంస్థలు, ఆసుపత్రులు నెలకొల్పారు. పేదలు, అవసరమున్న ప్రజలకు సేవ చేసే ఉద్దేశంతో దాతృత్వపనులు చేపట్టారు. ఇది ప్రజలలో కొత్త ఆలోచనలు రేకెత్తడానికి దోహదపడింది.

అనతికాలంలోనే ఈ మత ప్రచారకులకూ, హిందు, ఇస్లాం మతనాయకులకూ మధ్య తమతమ మత భావనలను సమర్థించుకునే చర్చలు మొదలయ్యాయి. ఈ చర్చల వల్ల ప్రజలకు ఎదుటివాళ్ల ఆలోచనలు తెలియటమే కాకుండా తమతమ మతాలలోని మౌలిక సూత్రాలను తరచి చూసేలా చేసింది. అనేక యూరోపియన్ పండితులు భారతదేశ ప్రాచీన సాహిత్యాన్ని చదివి, అనువదించి, పుస్తకాలుగా ప్రచురించారు. (ప్రాచ్య దేశాల పుస్తకాలు చదివారు కాబట్టి వాళ్లను 'ప్రాచ్యపండితులు' అనేవారు.) ప్రస్తుతం ఈ పుస్తకాలు అందరూ చదువుకోటానికి అందుబాటు లోకి వచ్చాయి.

విలియం జోన్స్

మాక్స్ ముల్లర్

సంస్కృత, తమిళ, తెలుగు, పర్షియన్, అరబిక్ పురాతన పుస్తకాలు ఐరోపా భాషలలోకి అనువదించడంతో దేశ సంపన్న, వైవిధ్యభరిత సాంస్కృతిక వారసత్వాన్ని అందరూ గుర్తించారు. వారి మతాలలోని తమ భావనలను కొత్తగా వ్యాఖ్యానించటానికి వీలు కలిగింది.

యూరోపియన్లు భారతదేశంలోకి అచ్చు యంత్రాన్ని ప్రవేశపెట్టారు. దీనివల్ల ఎన్నో వార్తాపత్రికలు, ఇతర పత్రికలు ప్రచురించబడ్డాయి. అనేక భారతీయ భాషలలో సైతం పుస్తకాల ప్రచురితమయ్యాయి. దీని ఫలితంగా అనేకమందికి చాలా తక్కువ ధరకు పుస్తకాలు అందుబాటులోకి వచ్చాయి. ఈ వార్తాపత్రికలు, పుస్తకాలు ప్రజలలో చర్చలకు, వాదోపవాదాలకు దోహదపడ్డాయి. పత్రికలు, పుస్తకాలు అధిక సంఖ్యాక ప్రజలకు అందుబాటులోకి వచ్చాయి.

బ్రహ్మసమాజం, బెంగాల్‌లో మతపర ఉద్యమాలు

రాజా రాంమోహన్ రాయ్

రాజా రాంమోహన్ రాయ్ బెంగాల్‌లో 1772లో పుట్టాడు. అతడు సంస్కృతం, పర్షియన్, ఇంగ్లీషు భాషలలో పండితుడు. అతడికి అరబిక్, లాటిన్, గ్రీకు భాషలు కూడ తెలుసు.

అతడు హిందూ, ఇస్లాం, క్రైస్తవ, సూఫి వంటి అనేక మత సిద్ధాంతాలను చదివాడు. అనేక పుస్తకాలు చదవటం వల్ల అతడికి దేవుడు ఒక్కడే అన్న నమ్మకం కలిగింది. విగ్రహారాధన, బలులు ఇవ్వటం సరికాదని అతడికి అనిపించింది. అన్ని ప్రముఖ మతాలు ఒకే నమ్మకాలు కలిగి ఉన్నాయని, ఇతరుల మతాలను విమర్శించటం సరికాదని అతడు భావించాడు. హేతుబద్ధంగా ఉన్నప్పుడు, ప్రజలకు ప్రయోజనకరంగా ఉన్నప్పుడు మాత్రమే మత భావనలను అంగీకరించాలని కూడా అతడు భావించాడు. పూజారుల అధికారాన్ని తిరస్కరించి తమ మతంలోని మూల గ్రంథాలను చదవమని ప్రజలను అతడు కోరాడు. ముద్రణలోని కొత్త సాంకేతిక విజ్ఞానాన్ని ఉపయోగించుకుని అధిక సంఖ్యలో ప్రజలకు చేరటానికి అతడు తన భావాలను పత్రికల్లో, పుస్తకాలుగా ప్రచురించాడు.

1828లో రాంమోహన్ రాయ్ బ్రహ్మ సమాజాన్ని ఏర్పాటు చేశాడు. ఒకే ఒక్క దేవుడు అన్న సిద్ధాంతంపై ఆధారపడిన విశ్వజనీన మతంలో నమ్మకమున్న వాళ్లందరితో కలిసి దీనిని స్థాపించాడు. 1833లో రాంమోహన్ రాయ్ చనిపోయిన తరవాత ఈ ఉద్యమానికి దేవేంద్రనాథ్ టాగూర్, కేశవ చంద్రసేన్ వంటి వాళ్లు నాయకత్వం వహించారు. వీళ్లు దేశమంతటా తిరుగుతూ, ఉపన్యాసాలు ఇస్తూ తమ భావాలను ప్రచారం చేశారు.

రామకృష్ణ పరమహంస

కేశవసేన్ మహారాష్ట్రలో తిరుగుతూ ఉపన్యసించిన ఫలితంగా 1867లో బొంబాయిలో ప్రార్థనా సమాజం ఏర్పడింది. బ్రహ్మ సమాజంలాంటి భావనలు ఉన్న దీనిని ఆర్ జి భండార్కర్, ఎం జి రణడేలు స్థాపించారు. దక్షిణ భారతదేశంలో సంస్కరణ ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించిన కందుకూరి వీరేశలింగంపైన కూడా సేన్ ప్రభావం చాలా ఉంది.

అయితే బ్రహ్మ సమాజంలో భేదాభిప్రాయాలు ఏర్పడి చిన్న చిన్న సంస్థలుగా విడిపోయింది. ఇవి తరచు ఒకదానితో ఒకటి ఘర్షణ పడుతుండేవి.

కేశవసేన్ చివరికి కాళీమాత పట్ల భక్తిని ప్రచారం చేసిన రామకృష్ణ పరమహంసకి శిష్యుడయ్యాడు.

స్వామి వివేకానంద కూడా రామకృష్ణ శిష్యుడే. అతడు రెండు ఉద్దేశాలతో రామకృష్ణ మతాన్ని స్థాపించాడు – సంస్కరణలతో కూడిన హిందూమత పునరుద్ధరణ, జాతి పునఃనిర్మాణానికి సామాజిక సేవా కార్యక్రమాల్లో పాల్గొనటం.

స్వామి వివేకానంద

హిందూమతం ఇతర మతాలకంటే గొప్పదని వివేకానంద భావించాడు. అతడు ఉపనిషత్తుల బోధనలకు ప్రాధాన్యతను ఇచ్చాడు. ఇవి అనువాదం అయ్యి, పెద్ద సంఖ్యలో ముద్రింపబడ్డాయి. అదే సమయంలో హిందూమతం మౌఢ్యం, మూఢాచారాలను వదిలిపెట్టి యూరోపియన్ సంస్కృతిలో మంచి అంశాలైన స్వేచ్ఛ, మహిళల పట్ల గౌరవం, పనితత్వం, సాంకేతిక విజ్ఞానం వంటి వాటిని అవలంబించాలని అతడు కోరుకున్నాడు. ఆసుపత్రులు, పాఠశాలలు, అనాధ శరణాలయాలు వంటి వాటిని ఈ మిషన్ స్థాపించాలనీ, వరదలు, కరువులు వంటి కష్టకాలంలో సహాయ కార్యక్రమాలను అందచేయాలని అతడు కోరుకున్నాడు.

- రాంమోహన్ రాయ్, స్వామి వివేకానందల దృక్పథాలలో పోలికలు, తేడాలు ఏమిటి?
- యూరోపియన్ సంస్కృతి, క్రైస్తవ మతం వల్ల తొలితరం సంస్కర్తలు ఏ విధంగా ప్రభావితమయ్యారు?
- ఈ కొత్త భావాల వ్యాప్తిలో ముద్రణ ఏ విధంగా సహాయపడింది?

పంజాబ్‌లో ఆర్యసమాజ్

స్వామి దయానంద సరస్వతి (1824–1883) ఒక సాంఘిక సంస్కర్త. అతడు సనాతన, సంప్రదాయాలతో కూడిన హిందూమతాన్ని తిరస్కరించి సన్యాసిగా మారి దేశమంతటా తిరగసాగాడు.

స్వామి దయానంద సరస్వతి

అతడు వేదాలను చదివి నిజమైన మతం వాటిల్లోనే ఉందనినమ్మాడు. ఆ తరవాత హిందూ మతంలోకి వచ్చి చేరిన అనేక దేవుళ్ళ, దేవతలను, గుడిలో, విగ్రహాల ఆరాధనను, బ్రాహ్మణ పూజారులను, కుల వ్యవస్థను అతడు తిరస్కరించాడు. సాధారణ పూజా విధానాలతో, వేద మంత్రాలతో ఒక్కడే దేవుడిని పూజించాలని అతడు ప్రచారం చేశాడు. మిగిలిన అన్ని మతాలను అతడు తప్పు మతాలుగా తిరస్కరించి ఇతర మతాలకు మారిన హిందువులు వేదాల ఆధారంగా ఉన్న హిందూమతంలోకి తిరిగి రావాలని భావించాడు. ఈ భావాల ప్రచారానికి అతడు 1875లో ఆర్యసమాజాన్ని స్థాపించాడు, 'సత్యార్థ ప్రకాశ్' అన్న పుస్తకాన్ని రాశాడు. ఈ పుస్తకం అధిక సంఖ్యలో ముద్రితమయ్యింది. విద్యావంతులలో చాలామంది దీనిని చదివారు.

1883లో అతడు చనిపోయిన తరవాత అతడి అనుచరులు పంజాబ్‌లో దయానంద్ ఆంగ్లో వేదిక్ (DAV) పాఠశాలను స్థాపించారు. పిల్లలకు ఆధునిక విషయాలు నేర్పుతూనే వారి మతం, సంస్కృతి గురించి తెలియచేయటం ఈ పాఠశాల ఉద్దేశం. కొన్ని సంవత్సరాల తరవాత ఆర్యసమాజ్ ఉద్యమంలోనూ అభిప్రాయ బేధాలు ఏర్పడ్డాయి. ఆధునిక విషయాలు కాకుండా వేద మతాన్ని మాత్రమే బోధిస్తూ ఇతర మతాల ప్రభావాలను తిప్పికొట్టాలని కొంతమంది భావించారు. వీళ్లు హరిద్వార్‌లో గురుకుల కాంగ్రి విశ్వవిద్యాలయాన్ని స్థాపించారు.

- రాంమోహన్ రాయ్, వివేకానంద, దయానందల మత దృక్పథాలను పోల్చి వాటి మధ్య తేడాలు, పోలికలను ఎత్తి చూపండి.
- మీరు DAV పాఠశాల, గురుకుల పాఠశాల, ప్రభుత్వం నడిపే పాఠశాలల్లో ఒక దానిని ఎంచుకోవాల్సి వస్తే దేనిని ఎంచుకుంటారు? కారణాలు తెల్పండి.

ముస్లింలలో సంస్కరణలు, విద్య

సంస్కరణవాద హిందువులు సనాతనవాదులతో ఘర్షణ పడాల్సివచ్చినట్లే సంస్కరణవాద ముస్లింలు కూడా వారి సనాతన మతాచారాలతో తలపడాల్సి వచ్చింది. 1857 తిరుగుబాటు అణచివేత ముస్లింలు ఆంగ్లేయుల మధ్య తీవ్ర విభేదాలు సృష్టించింది. ఇస్లామిక్ సూత్రాలకు విరుద్ధంగా ఉన్నాయి కాబట్టి ఆధునిక విజ్ఞాన శాస్త్రం, తత్వశాస్త్రాలను బోధించే ఇంగ్లీషు విద్యను చాలా మంది మౌల్వీలు తిరస్కరించారు.

అయితే సర్ సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్ (1817–1898) వంటి అనేక ముస్లింలు, ముస్లింలకూ బ్రిటిషువాళ్లకూ మధ్య శత్రుత్వం అంతం కావాలని భావించారు. ప్రగతి సాధించటానికి ముస్లింలు ప్రభుత్వంలో పాల్గొంటూ ప్రభుత్వ ఉద్యోగాలలో పెద్ద వాటా పొందాలని భావించారు.

ఆధునిక విద్య ద్వారా మాత్రమే ఇది సాధ్యమవుతుంది. ముస్లిం ప్రజలు ఆధునీకరణ చెందటానికి సర్ సయ్యద్ కృషి చేశాడు, ఒక పత్రికలో రచనల ద్వారా అతడు తన భావాలను ప్రచారం చేశాడు.

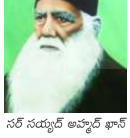
సర్ సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్

ముస్లింలలో సాంఘిక సంస్కరణలకు, ఆధునిక విద్యా వ్యాప్తికి సర్ సయ్యద్ అలిగఢ్ ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించాడు. మహిళలు చదువుకోవాలని, పరదాను రద్దు చేయాలని అతడు భావించాడు. ఇస్లాంని పునఃవ్యాఖ్యానించి మతానికీ, ఆధునిక విజ్ఞానశాస్త్రం, తత్వశాస్త్రాలకూ మధ్య ఉన్న అగాధాన్ని పూడ్చాలని అనుకున్నాడు. 1864లో సర్ సయ్యద్ ఒక విజ్ఞానశాస్త్ర సంఘాన్ని ఏర్పాటు చేశాడు. అనేక విజ్ఞానశాస్త్ర ప్రచురణలను ఈ సంఘం ఉర్దూలోకి అనువదించి, ప్రచురించింది. 1875లో అలిగఢ్‌లో మహ్మడన్ ఆంగ్లో ఓరియంటల్ (MAO) కళాశాలను స్థాపించటం అతడు చేసిన వాటిల్లో ప్రముఖమైనది. అది ఇస్లామిక్ వాతావరణంలో ఇంగ్లీషు, విజ్ఞానశాస్త్రాలను బోధించటానికి ప్రయత్నించింది. కాలక్రమంలో ఇది భారతీయ ముస్లింలకు అత్యంత ప్రధానమైన విద్యాసంస్థగా ఎదిగింది. ఆ తరవాత ఇది అలిగఢ్ ముస్లిం విశ్వవిద్యాలయం అయ్యింది.

- తమ సంస్కరణ భావాలను సమర్థించుకోటానికి సంస్కర్తలందరూ తమ తమ ప్రాచీన మతగ్రంథాలను కొత్త కోణంలో చూడటానికి ప్రయత్నించారన్న విషయాన్ని మీరు గమనించి ఉంటారు. ప్రముఖ సంస్కర్తల ఉదాహరణలను చూసి దీనిని వాళ్లు ఎలా చేశారో తెలుసుకోండి.
- 1857 తరవాత ముస్లింలు – బ్రిటిషు మధ్య శత్రుత్వం ఎందుకు ఏర్పడింది?
- DAV పాఠశాలలు, MAO కళాశాల మధ్య ఏమైనా తేడాలు ఉన్నాయా?
- భక్తి ఉద్యమంలో భాగంకాని మత భావనలను పైన పేర్కొన్న సంస్కర్తలు ప్రచారం చేశారా?

సాంఘిక సంస్కరణలు, మహిళలు

ప్రస్తుతం మధ్యతరగతికి చెందిన అనేకమంది ఆడపిల్లలు బడికి వెళుతూ మగ పిల్లలతో పాటు చదువుకుంటున్నారు. ఆ తరవాత వాళ్లల్లో చాలామంది కళాశాలలు, విశ్వవిద్యాలయాల్లో చదివి, ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు. మగవాళ్లలాగానే ఆడవాళ్లకు కూడా రకరకాల ఉద్యోగాలను చేపట్టే స్వేచ్ఛ ప్రస్తుతం ఉంది. వాళ్లు దూరప్రాంతాలకు కూడా వెళ్లి ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు.

చట్టం ప్రకారం మహిళలు వయోజనులు (మేజరు) అయితే వాళ్లకి ఇష్టమైన వాళ్లను ఏ కులం నుంచి అయినా, ఏ మతం నుంచి అయినా పెళ్లి చేసుకోవచ్చు లేదా అసలు పెళ్లి చేసుకోకుండా ఉండవచ్చు. వితంతువులు మళ్లీ పెళ్లి చేసుకోవచ్చు. పురుషులందరిలాగానే మహిళలందరూ ఓటు వేయవచ్చు, ఎన్నికలలో పోటీ చేయవచ్చు, ప్రజా జీవనంలో పాల్గొనవచ్చు. మహిళలు ఇప్పటికీ వివక్షతను ఎదుర్కొంటున్నప్పటికీ దానికి వ్యతిరేకంగా వాళ్లు పోరాడవచ్చు, తమ హక్కులను సాధించుకోవచ్చు.

రెండు వందల సంవత్సరాల క్రితం పరిస్థితులు చాలా భిన్నంగా ఉండేవి. చాలామంది పిల్లలకు అయిదు, ఆరు సంవత్సరాలకు పెళ్లిళ్లు జరిగిపోయేవి. హిందూ, ముస్లిం పురుషులు ఒకరికంటే ఎక్కువ భార్యలను కలిగి ఉండవచ్చు. దేశంలోని కొన్ని

© SCERT not to be republished

ప్రాంతాలలో ఉన్నత కుల మహిళలను చనిపోయిన భర్త శవంతోపాటు సజీవంగా దహనం చేసేవారు. దీనిని 'సతి' అంటారు. సతీ సహగమనం చేయని వితంతువుల పరిస్థితి చాలా దారుణంగా ఉండేది. వాళ్లని చూడటం శుభ సూచకం కాదంటూ, రక్షణలేని కారణంగా వాళ్లను ఎన్నో రకాలుగా హింసించే వాళ్లు. వాళ్లు గుండు చేయించుకుని, తెల్లచీర కట్టుకోవలసి వచ్చేది,శుభకార్యాలలో పాల్గొననిచ్చే వాళ్లు కాదు. మహిళలకు ఆస్తి హక్కు కూడా ఉండేది కాదు. చాలామంది మహిళలకు చదువుకునే అవకాశం ఉండేది కాదు. దేశంలోని చాలా ప్రాంతాలలో ఆడపిల్ల చదువుకుంటే ఆమె భర్త, అత్తమామల అదుపాజ్ఞలలో ఉండదని భావించేవాళ్లు.

అయితే అన్ని వర్గాల ప్రజలలో ఈ పరిస్థితి లేదు. ఇటువంటి పరిస్థితి ఎక్కువగా ఉన్నత కులాలలోనూ, బలమైన వర్గాలలోనూ ఉండేది, గిరిజన సమాజాలలో, శ్రామిక ప్రజలలో ఇది తక్కువ.

వివాహానికి కనీస వయస్సు

1846లో పది సంవత్సరాలలోపు ఆడపిల్లలకు పెళ్లి చేయటాన్ని నిషేధిస్తూ చట్టం చేశారు. 1891లో దీనిని 12 సంవత్సరాలకు పెంచారు. 1929లో శారదా చట్టం ద్వారా వివాహానికి కనీస వయస్సును 14 సంవత్సరాలకు పెంచారు. ఈ పరిమితిని 1978లో ఆడపిల్లలకు 18 సంవత్సరాలకు, మగపిల్లలకు 21 సంవత్సరాలకు పెంచారు.

ఇంటి పనిభారం, ఇంటికి, వంటింటికి పరిమితం కావటం, బయటకు వెళ్లనివ్వక పోవటం, చదువుకోనివ్వక పోవటం వంటి మహిళా సమస్యల గురించి రాంమోహన్ రాయ్ వంటి సంఘ సంస్కర్తలు రాశారు. అతడు 'సతి'కి వ్యతిరేకంగా ప్రచారం చేశాడు, మత గ్రంథాలలో వితంతువులను కాల్చి చంపటానికి ఎలాంటి ఆమోదం లేదని చూపటానికి ప్రయత్నించాడు. 19వ శతాబ్దం ఆరంభం నాటికి బ్రిటిషు అధికారులలో చాలామంది కూడా భారతీయ సంప్రదాయాలు, ఆచారాలను విమర్శించసాగారు. రాంమోహన్ రాయ్ వాదాన్ని వాళ్లు ఆలకించారు. ఆ విధంగా 1829లో సతి అధికారికంగా నిషేధింపబడింది. మరొక బెంగాలీ సంస్కర్త అయిన ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగర్ వితంతువుల, ప్రత్యేకించి బాలికా వితంతువుల పునర్వివాహానికి పోరాడాడు. చివరకు వితంతువుల పునర్వివాహాన్ని అనుమతిస్తూ 1855లో చట్టం చేశారు. బాల్య వివాహాలకు వ్యతిరేకంగా, ఒక పురుషుడు అనేకమంది స్త్రీలను పెళ్లి చేసుకోటానికి (బహుభార్యత్వానికి) వ్యతిరేకంగా కూడా విద్యాసాగర్ పోరాడాడు. బాలికల విద్య కోసం అతడు ఉద్యమించాడు, తీవ్ర వ్యతిరేకత ఎదురైనప్పటికీ అతడు బాలికల కోసం పాఠశాలలు నెలకొల్పాడు.

1856లో కలకత్తాలో జరిగిన మొదటి వితంతు పునర్వివాహాన్ని ఒక ప్రేక్షకుడు ఇలా వివరించాడు: "ఆ రోజును నేను ఎన్నటికీ మరిచిపోలేను. విద్యాసాగర్ తన మిత్రుడైన పెళ్లికొడుకుతోపాటు వచ్చినపుడు... ఇసక వేస్తే రాలనంతగా సందర్శకులు గుమిగూడి ఉన్నారు... ఆ పెళ్లి జరిగిన తరవాత బజార్లలో, దుకాణాల్లో, వీధుల్లో, బహిరంగ ప్రదేశాల్లో, విద్యార్థుల వసతిగృహాల్లో, ఇళ్లల్లో, మారుమూల గ్రామాల్లో – అంతటా, అందరి నోటా ఇదే చర్చ. మహిళలు కూడా ఈ విషయం గురించి తీవ్రంగా చర్చించారు."

వితంతు పునర్వివాహాన్ని సమర్థించేవాళ్లు, వ్యతిరేకించే వాళ్ల మధ్య సంభాషణను ఊహించి రాయండి.

- సంఘ సంస్కరణ కోసం ప్రభుత్వం చట్టాలు చేయటం ఎందుకు ముఖ్యమయ్యింది?

కందుకూరి వీరేశలింగం (1848–1919)

కందుకూరి వీరేశలింగం ఆంధ్రప్రాంతానికి చెందిన సంఘ సంస్కర్త. అతడు సనాతన తెలుగు కుటుంబంలో రాజమండ్రిలో పుట్టాడు.

కందుకూరి వీరేశలింగం

వీరేశలింగం ఆంధ్ర ప్రదేశ్‌లో బ్రహ్మ సమాజాన్ని స్థాపించాడు. అతడు తన పూర్తి శక్తి సామర్థ్యాలను వితంతువుల పునర్వివాహానికి, బాల్య వివాహాల నిషేధానికి ధారపోశాడు. ఆ రోజుల్లో నిషిద్ధమైన మహిళల చదువు కోసం అతడు పోరాడాడు. రాజమండ్రి దగ్గర ధవళేశ్వరంలో అతడు ఒక పాఠశాల తెరిచాడు.

సంఘ సంస్కరణలకు మద్దతుగా వీరేశలింగం తెలుగులో ఎన్నో పుస్తకాలు రాశాడు, ఎన్నో పత్రికలు స్థాపించాడు. అతడు రాసిన రచనలకు ఆంధ్ర దేశ 'గద్య తిక్కన'గా ప్రసిద్ధిగాంచాడు.

పైన పేర్కొన్న దాంట్లో మహిళల హక్కుల కోసం పోరాడిన వాళ్లల్లో ఎక్కువగా పురుషులే ఉన్నారని గమనించి ఉంటారు. ఆ సమయంలో చాలా తక్కువమంది మహిళలు చదువుకుని ఉండటం, ప్రజా కార్యక్రమాలలో మహిళలు భాగస్వాములయ్యే అవకాశం లేకపోవటం వల్ల ఈ పరిస్థితి ఉంది. ఇటువంటి పరిస్థితిలో సైతం మహిళల హక్కుల కోసం పోరాడిన కొంతమంది సాహస మహిళామణుల గురించి ఇప్పుడు తెలుసుకుందాం.

సావిత్రిబాయి జ్యోతిరావు పూలే (1831–1897)

మహారాష్ట్రలో మహిళల హక్కులను సాధించటంలో భర్త జ్యోతిబా పూలేతోపాటు సావిత్రిబాయి పూలే ముఖ్యమైన పాత్ర పోషించింది.

1848లో పూనేలో 'అంటరాని' కులాల బాలికల కోసం జ్యోతిబా ఒక పాఠశాల స్థాపించాడు. సావిత్రిబాయికి శిక్షణనిచ్చి మొదటి మహిళా ఉపాధ్యాయినిగా చేశాడు.

కింది కులాల బాలికలకు చదువు చెప్పటం పట్ల తీవ్ర వ్యతిరేకత ఉన్నప్పటికీ సావిత్రిబాయి దానిని కొనసాగించింది. జ్యోతిరావు పూలే చని పోయిన తరవాత 'సత్య శోధక్ సమాజ్' బాధ్యతలను సావిత్రి బాయి చేపట్టింది. ఆమె సమావేశాలకు అధ్యక్షత వహించి, కార్యకర్తలకు మార్గదర్శకం చేసింది. ప్లేగు మహమ్మారి బారిన పడిన ప్రజల కోసం సావిత్రిబాయి అహర్నిశలు పని చేసింది, పేద పిల్లలకోసం శిబిరాలు నిర్వహించింది. ఈ మహమ్మారి కాలంలో ఆమె ప్రతి రోజూ రెండు వేలమంది పిల్లలకి అన్నం పెట్టింది.

సావిత్రిబాయి పూలే

మీకు మీ ప్రాణంమీద ఎంత ప్రేమో మహిళకు కూడా అలా ఉండదా?... ఒక స్త్రీ భర్త చనిపోతే... ఆమెకి జీవితంలో ఏం మిగిలి ఉంది? మంగలి వచ్చి మీ కళ్లు చల్లబరచటానికి ఆమె కురులు, జుత్తు పూర్తిగా కొరిగేస్తాడు... ఆమె పెళ్లిళ్లకు, శుభకార్యాలకు, సుమంగళులైన ఇతర మహిళలు వెళ్లే కార్యక్రమాలకు వెళ్లకూడదు. ఈ నిషేధాలన్నీ ఎందుకు? ఆమె భర్త చనిపోయినందుకు. ఆమె దురదృష్టవంతురాలు: ఆమె నుదుటి మీద కష్టాలు రాసి ఉన్నాయి. ఆమె దుశ్శకునం, ఆమె ముఖమే చూడకూడదు.

– తారాబాయి షిండే

స్త్రీ పురుష్ తుల్నా, 1882

(సావిత్రీబాయి పూలేతో కలిసి తారాబాయి పనిచేసింది)

పండిత రమాబాయి సరస్వతి (1858–1922)

రమాబాయి మహారాష్ట్రలో జన్మించింది. సనాతనులు వ్యతిరేకించినప్పటికీ ఆమె తండ్రి ఆమెకు సంస్కృత గ్రంథాలు బోధించాడు.

తండ్రి చనిపోయిన తరవాత సోదరునితో కలిసి రమాబాయి దేశమంతా తిరిగింది. బెంగాల్‌లోని కోల్‌కతాకి కూడా వెళ్లింది.

పండిత రమాబాయి సరస్వతి

ఆమె పాండిత్యానికి గుర్తింపుగా ఆమె పండిత రమాబాయి సరస్వతిగా పిలవబడేది.

"పశువులతో ప్రవర్తించినట్లు పురుషులు స్త్రీలతో ప్రవర్తిస్తారు. మా పరిస్థితిని మెరుగుపరుచుకోటానికి ప్రయత్నిస్తుంటే మేం పురుషులకు వ్యతిరేకంగా తిరుగుబాటు చేస్తున్నామని, అది పాపమని అంటారు. మగవాళ్ల దుష్కృత్యాలను భరిస్తూ వాటిని వ్యతిరేకించకపోవటమే పెద్దపాపం," అన్నారు రమాబాయి.

మహిళలకు, ప్రత్యేకించి వితంతువులకు సహాయపడటానికి రమాబాయి తన జీవితమంతా అంకితం చేసింది. ఇంగ్లాండ్, అమెరికా దేశాల మహిళా సంఘాల గురించి తెలుసుకోటానికి ఆమె ఒంటరిగా ఆ దేశాలకు వెళ్లింది. భారతదేశానికి తిరిగి వచ్చిన తరవాత ఆమె వితంతువులను విద్యావంతులను చేయడానికి ముంబయిలో శారదా సదన్ అన్న పాఠశాలను, ఆశ్రమాన్ని స్థాపించింది. ఈ పాఠశాలలో మహిళలు తమ కాళ్లపై తాము నిలబడేలా అనేక వృత్తి విద్యలు, నైపుణ్యాలు నేర్పించేవాళ్లు. ఈ ఆశ్రమం వితంతువులు, అనాథలు, అంధులు మొదలైన వాళ్లకి వసతి సౌకర్యంతోపాటు చదువు, వృత్తి విద్య, వైద్యసేవలు అందించేది. పురుషులపై ఆధారపడి ఉంటారు కాబట్టి మహిళలు అన్ని దాష్టీకాలను మౌనంగా భరించాల్సి వస్తుందని, సొంత సంపాదన ఉంటేనే తమ హక్కులను సాధించుకోగలుగుతారని ఆమె తరచూ అంటూ ఉండేది.

ముస్లిం మహిళలలో చదువు

ఇరవయ్యవ శతాబ్దం ఆరంభం నుంచి భోపాల్‌కి చెందిన బేగంలు ముస్లిం మహిళల్లో విద్యావ్యాప్తికి కృషి చేశారు. పాట్నా, కోల్‌కతాలలో ముస్లిం బాలికలకు బేగం రోకియా సఖావత్ హుస్సేన్ పాఠశాలలు ప్రారంభించారు. అన్ని మతాల నాయకులు మహిళలకు తక్కువ స్థానాన్ని ఇచ్చారని వాదిస్తూ సనాతన భావాలను నిర్భయంగా విమర్శిస్తూ ఉండేది.

ఈ సంఘ సంస్కర్తల కృషి ఫలితంగా బాలికల కోసం పాఠశాలలు, కళాశాలలు స్థాపించారు. మహిళల్లో చాలామంది డాక్టర్లు, టీచర్లు కూడా అయ్యారు. అయితే, మహిళల్లో విద్యావ్యాప్తిని బలంగా వ్యతిరేకించిన వాళ్లు కూడా ఉన్నారు. ఆడపిల్లలకు చదువు వస్తే వాళ్లు భర్తల అదుపులో ఉండరనీ, ఇంటి పనులు చేయరనీ వాళ్లు భావించారు. తమ కూతుళ్లను బడికి పంపించే సాహసం చేసిన తల్లిదండ్రులను సాంఘికంగా బహిష్కరించారు. అయినప్పటికీ అనేక కుటుంబాలు సామాజిక మార్పును ఎంచుకున్నాయి. మెల్లగా ఆడపిల్లలు పాఠశాలల్లో, కళాశాలల్లో చదవడం మొదలుపెట్టారు.

- బాలుర మాదిరిగా బాలికల చదువులకు ఈనాడు సమాన ప్రాముఖ్యతను ఇస్తున్నారా? లేక బాలికలు వివక్షతకు గురవుతున్నారా?
- చదువుకోటానికి బాలురు ఎదుర్కోని ఏ కష్టాలను బాలికలు ఎదుర్కొంటున్నారు?
- వితంతువుల పట్ల వ్యవహరించే తీరు ఈనాడు ఎంత వరకు మారింది?
- ఈనాటికీ దళిత బాలికలు, ముస్లిం బాలికలు చదువుకోటానికి ప్రత్యేక సమస్యలను ఎదుర్కొంటున్నారా?

సంఘ సంస్కరణలు, కుల వ్యవస్థ

గత తరగతులలో మీరు కులవివక్షత గురించి చదివారు. బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు వంటి ఉన్నత

కులాల వాళ్లు సమాజంలోని అట్టడుగు వర్గాలైన శ్రామిక ప్రజలను శూద్రులుగా, 'అంటరానివాళ్లు'గా చూసేవాళ్లు. వాళ్లని దేవాలయాలలోకి రానిచ్చేవాళ్లు కాదు, ఉన్నత కులాల వాళ్లు ఉపయోగించే బావుల నుంచి నీళ్లు తోడుకోనిచ్చే వాళ్లు కాదు, చదవటం, రాయటం నేర్చుకోనిచ్చేవాళ్లు కాదు, మత గ్రంథాలు చదవనిచ్చేవాళ్లు కాదు. వాళ్లు తక్కువ వాళ్లనీ, ఉన్నత కులాలకు సేవ చేయటమే వాళ్ల పని అని భావించే వాళ్లు. ఆనాటి పాలకులు, రాజులు ఈ కుల నియమాలను పాటించని వాళ్లను శిక్షిస్తూ ఈ కుల వివక్షతను కొనసాగించేవాళ్లు.

భారతదేశంలో బ్రిటిషు పాలనతో ఈ పరిస్థితులు మారసాగాయి. బ్రిటిషు న్యాయస్థానాలు అందరికీ ఒకే చట్టాలు అమలుపరచసాగాయి. ప్రభుత్వం, క్రైస్తవ మత ప్రచారకులు బడులు తెరిచి కులంతో సంబంధం లేకుండా పిల్లలందరినీ చేర్చుకునేవాళ్లు. అప్పటివరకు చదువు అందకుండా చేయబడిన కింది కులాల పిల్లలకు చదువు చెప్పటంలో క్రైస్తవ మత ప్రచారకులు ప్రత్యేక పాత్ర పోషించారు. ప్రభుత్వ ఉద్యోగాలు అన్ని కులాలవాళ్లకి ఇవ్వటంతో ప్రత్యేకించి సైన్యంలో తక్కువ కులాలకు చెందిన వాళ్లు పెద్ద సంఖ్యలో చేరారు. కొత్తగా ఏర్పడుతున్న పట్టణాలలో కొత్త ఉద్యోగాలను వెతుక్కుంటూ చాలామంది అక్కడికి వెళ్లారు. వీటిన్నిటివల్ల కింది కులాల పరిస్థితుల్లో మార్పు వచ్చి, కుల ఆధారిత వివక్షతను వాళ్లు ప్రశ్నించసాగారు. ఇది ఎలా జరిగిందో, కుల వ్యవస్థకు అంతం పలుకుతూ సమానత్వం కోసం ఉద్యమాలు నడిపిన నాయకులు ఎవరో తెలుసుకుందాం.

తరగతి గదిలో చోటులేదు

1829లో కూడా బాంబే రాష్ట్రంలో కొంతమందిని అంటరానివాళ్లుగా పేర్కొంటూ ప్రభుత్వ పాఠశాల లోనికి రానిచ్చేవాళ్లు కాదు. కొంతమంది తమ హక్కు కోసం గట్టిగా అడిగినప్పుడు తరగతిలోని ఉన్నతకులాల పిల్లలు 'మైల' పడకుండా తరగతి గది బయట వరండాలో కూర్చుని, పాఠాలు వినమనేవాళ్లు.

1. వరండాలో కూర్చుని పాఠాలు వింటున్న పిల్లల్లో మీరు ఒకరని ఊహించుకోండి. మీ మనసులో ఎటువంటి ప్రశ్నలు రేగుతుంటాయి?
2. అంటరాని ప్రజలు అసలు చదువులేకుండా ఉండడంకంటే ఇది మెరుగని కొంతమంది భావించారు. మీరు వీళ్లతో ఏకీభవిస్తారా?

జ్యోతిబా పూలే (1827–1890), సత్యశోధక్ సమాజ్

జ్యోతిబా పూలే మహారాష్ట్రలో జన్మించాడు, క్రైస్తవ మత బోధకులు ప్రారంభించిన పాఠశాలల్లో చదువుకున్నాడు.

జ్యోతిబా తన బ్రాహ్మణ మిత్రుడి పెళ్లి ఊరేగింపులో పాల్గొన్నప్పుడు వాళ్ల కుటుంబ సభ్యులు చేసిన అవమానంతో అతడి జీవితం మలుపు తిరిగింది. పెద్దయిన తరవాత అతడు సమాజంలోని కుల వివక్షతపై తనదైన అభిప్రాయాలు ఏర్పరచుకుని తాము మిగిలిన వాళ్లకంటే ఉన్నతులమన్న బ్రాహ్మణుల వాదనను ఖండించసాగాడు. శూద్రులు (శ్రామిక కులాలు), అతిశూద్రులు (అంటరాని వాళ్లు) కలిసి కుల వివక్షతకు వ్యతిరేకంగా పోరాడాలని అతడు కోరాడు.

సత్యం, సమానత్వం అన్న సూత్రాల ఆధారంగా నూతన సమాజాన్ని ఏర్పాటు చేయటానికి సత్య శోధక్ సమాజ్ అన్న సంస్థను జ్యోతిబా పూలే స్థాపించాడు. అంటరానివాళ్లుగా భావించే మహర్, మాంగ్ కులాలకు చెందిన బాలికల కోసం అతడు, అతని భార్య సావిత్రిబాయి పూలే ఒక పాఠశాల తెరిచారు. తమ బంధువుల నుంచి సైతం వాళ్లు వ్యతిరేకతను ఎదుర్కొన్నారు.

జ్యోతిబా పూలే

© SCERT not to be republished

కుల వ్యవస్థను బానిసత్వంగా పరిగణిస్తూ అతడు దానికి వ్యతిరేకంగా 'గులాంగిరి' వంటి ఎన్నో పుస్తకాలు రాశాడు. నిమ్నకులాల పిల్లల కోసం, నిమ్నకులాల టీచర్లే పాఠాలు చెప్పే ప్రత్యేక పాఠశాలలు, కళాశాలలు, వసతి గృహాల కోసం సత్య శోధక్ సమాజ్, పూలే ఉద్యమించారు. వ్యాసరచన, చర్చ, వక్తృత్వం వంటి అంశాల్లో పోటీలు పెట్టి నిమ్నకులాల వాళ్లల్లో ఆత్మవిశ్వాసం, ఆత్మగౌరవం పెంపొందేలా చేశారు. బ్రాహ్మణులు లేకుండా వివాహాలను, కర్మకాండలను నిర్వహించమని 'నిమ్న' కులాలకు అతడు పిలుపునిచ్చాడు.

- ఈనాటికీ ఈ భావాలు అవసరమని మీరు భావిస్తున్నారా?
- నిమ్నకులాల విద్యార్థులకు ఆ కులాల ఉపాధ్యాయులే చదువు చెప్పాలని అతడు ఎందుకు అన్నాడు?

నారాయణ గురు (1856-1928)

మనుషులందరికీ 'ఒకే కులం, ఒకే మతం, ఒకే దేవుడు' అన్న భావనను ప్రచారం చేసిన మత గురువు నారాయణ గురు.

అతని తండ్రి ఆయుర్వేద డాక్టరు. పిల్లల కోసం అతడు నడిపిన బడిలోనే నారాయణ కూడా చదువుకున్నాడు. 'ఈఝువా' కులస్థులను సారాయి కాయటం, జంతు బలులు వంటి వాటిని మానెయ్యమని నారాయణ గురు పిలుపునిచ్చాడు. అతడు కుల వివక్షతను పాటించని దేవాలయాలను స్థాపించాడు, వాటిలో బ్రాహ్మణ పూజారులు లేకుండా సామాన్యమైన పూజా విధానాలను అనుసరించే వాళ్లు. గుడులు కట్టటం కంటే బాలలకు బడులు కట్టటం ఎంతో ముఖ్యమని అతడు చెప్పేవాడు. అతడి పాండిత్యం, ఆధ్యాత్మికతలతో ప్రభావితులైన ఇతర కులాలవాళ్లు కూడా అతడి అనుచరులుగా మారారు. నారాయణ గురు కుల వ్యవస్థను తీవ్రంగా విమర్శించాడు, అన్ని రూపాలలో కుల వివక్షత అంతం కావాలని అతడు ఉద్యమించాడు.

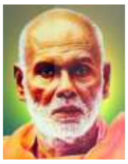
నారాయణ గురు

- నారాయణ గురు, జ్యోతిబా పూలేల కృషిని పోల్చండి. వాళ్ల మధ్య పోలికలు, తేడాలు ఏమిటి?

భాగ్యరెడ్డి వర్మ (1888-1939)

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో దళితులు తమ పరిస్థితిని గుర్తించి, హక్కుల కోసం పోరాడేలా చేయటానికి భాగ్యరెడ్డి వర్మ వంటి దళిత నాయకులు అవిశ్రాంతంగా కృషి చేశారు.

దళితులే ఈ ప్రాంతపు మూలవాసులనీ, ఉన్నత కులాలకు చెందిన ఆర్యులు దళితులను బలంతో అణచివేశారనీ చెబుతారు. కాబట్టి దళితులు తమను 'ఆది ఆంధ్రులు' అని పిలుచుకోవాలని వీళ్లు పిలుపునిచ్చారు. జనాదరణ పొందిన కళలను ఉపయోగించుకుని దళితులలో చైతన్యం కలిగించటానికి 1906లో 'జగన్ మిత్ర మండలి'ని భాగ్యరెడ్డి ప్రారంభించాడు. వాళ్లు పాఠశాలలను నెలకొల్పారు. దళితుల విద్యకు ప్రత్యేక నిధులు కేటాయించేలా నిజాంను ఒప్పించారు. ఆడపిల్లలను, ప్రత్యేకించి దళిత బాలికలను గుడులలో దేవదాసీలు, లేదా జోగినులుగా చేసి బలవంతంగా వేశ్యలుగా చేయటానికి వ్యతిరేకంగా ఉద్యమాలు నడిపి మంచి ఫలితాలు సాధించారు. హిందూ-కుల వ్యవస్థపై పోరాటంలో భాగంగా బుద్ధుని బోధనలలో ఆసక్తి కనబరచారు, దళితులు బౌద్ధమతాన్ని చేపట్టాలని ప్రోత్సహించారు.

భాగ్యరెడ్డి వర్మ

- కులవ్యవస్థకు సంబంధించి బుద్ధుని బోధనలను గుర్తుకు తెచ్చుకోండి.
- ఆంధ్ర ప్రాంతంలో దళితులు మూలవాసులు అన్న భావన దళితుల్లో ఆత్మవిశ్వాసాన్ని పెంపొందించటానికి ఏ విధంగా దోహదపడింది?

స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో మహిళలు

సహాయ నిరాకరణ, సత్యాగ్రహ ఉద్యమాల్లో పాల్గనవలసిందిగా మహిళలను గాంధీజీ ప్రోత్సహించాడు. ఉప్పు సత్యాగ్రహం, అంటరానితనానికి వ్యతిరేకంగా ఉద్యమం, రైతాంగ ఉద్యమం వంటి వాటిల్లో మహిళలు పాల్గొనేలా చేయటం ద్వారా గాంధీజీ అనేకమంది మహిళలకు జనజీవనంలో గౌరవప్రదమైన స్థానంతోపాటు వాళ్లల్లో ఆత్మవిశ్వాసాన్ని నింపాడు. జాతీయ ఉద్యమంలో మహిళలు పెద్ద సంఖ్యలో పాల్గొన్నారు. భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చినప్పుడు పురుషులతోపాటు మహిళలు సమాన హక్కులు పొందుతారని వాళ్లు ఆశించారు.

- స్వాతంత్ర్య పోరాటంలోని ముఖ్యమైన మహిళా నాయకుల గురించి తెలుసుకోండి - కల్పనా దత్, అరుణ అసఫ్ ఆలి, కాప్టెన్ లక్ష్మీ సెహగల్, సరోజిని నాయుడు, కమలా దేవిచటోపాధ్యాయ మొదలగువారు.
- స్వతంత్ర భారతదేశంలో మహిళలందరికీ ఓటు హక్కు లభించిందా?

డాక్టర్ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ (1891-1956)

అంబేద్కర్ మహారాష్ట్రలో జన్మించాడు. సైన్యంలో పనిచేస్తున్న అతని తండ్రి పిల్లల్ని చదువుకోమని ప్రోత్సహించాడు.

రోజువారీ జీవితంలో కుల వివక్షతకు గురి కావటం అంటే ఏమిటో అంబేద్కర్ బాల్యంలోనే అనుభవించాడు. బడిలో అంబేద్కర్, ఇతర అంటరాని పిల్లలను వేరుగా కూర్చోపెట్టేవాళ్లు. టీచర్లు వాళ్లపై శ్రద్ధ చూపేవాళ్లు కాదు. వాళ్లకి దాహం అయితే మంచినీళ్ల కుండను తాకగూడదు కాబట్టి ఉన్నత కులానికి చెందిన ఎవరైనా పైనుంచి నీళ్లు పోయాల్సి వచ్చేది. అనేక సామాజిక, ఆర్థిక ఇబ్బందులను ఎదుర్కొని భారతదేశంలో కళాశాల విద్య పూర్తిచేసిన మొదటి దళితులలో అంబేద్కర్ ఒకడయ్యాడు.

పై చదువులకు అతడు అమెరికా, ఇంగ్లండ్ దేశాలకు వెళ్లాడు. భారతదేశానికి తిరిగి వచ్చిన తరవాత న్యాయవాది వృత్తి చేపట్టాడు, టీచరుగా పనిచేశాడు. 1927లో దళితులు హిందూ దేవాలయాల్లో ప్రవేశం కోసం, ప్రభుత్వ తాగునీటి వనరుల నుంచి నీళ్లు ఉపయోగించుకొనే హక్కుల కోసం అతడు ఉద్యమాలు చేపట్టాడు. దళితులను చైతన్య పరచటంలో అతని పాత్ర దృష్ట్యా 'భారతదేశ రాజకీయ భవిష్యత్తు' అన్న అంశంపై 1932లో వలస ప్రభుత్వం నిర్వహించిన సమావేశానికి అతడిని ఆహ్వానించారు. శాసనసభలలో దళిత అభ్యర్థులకు దళితులు వేరుగా ఓటు వేయాలని అతడు వాదించాడు. బ్రిటిషు ప్రభుత్వం ఈ ప్రతిపాదనను అంగీకరించింది. కానీ, గాంధీజీ దానిని వ్యతిరేకించాడు. చివరికి దళితులకు కొన్ని సీట్లు రిజర్వు చేసి అందరు వాళ్లకు ఓట్లు వేసేలా అంగీకారానికి వచ్చారు.

డాక్టర్ బి.ఆర్. అంబేద్కర్

దళితుల ప్రయోజనాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించటానికి అతడు 'ఇండిపెండెంట్ లేబర్ పార్టీ'ని స్థాపించాడు.

© SCERT not to be republished

1932 ప్రాంతంలో అంటరానితనానికి వ్యతిరేకంగా గాంధీజీ ఉద్యమం ప్రారంభించాడు. 'అంటరాని' కులాల వాళ్లకు అతడు 'హరిజనులు' అంటే 'దేవుడి ప్రజలు' అని పేరు పెట్టాడు. దేవాలయాలు, నీటి వనరులు, పాఠశాలలు వంటి వాటిల్లో ప్రవేశహక్కులు, సమానహక్కులు కల్పించాలని ఆశించాడు. ఈ ఉద్యమాన్ని కాంగ్రెస్ పెద్ద ఎత్తున చేపట్టటంతో జాతీయ ఉద్యమంలో దళితులు లక్షల సంఖ్యలో చేరారు.

1947లో స్వతంత్రం వచ్చిన తరవాత దేశానికి మొదటి న్యాయశాఖ మంత్రిగా పదవి చేపట్టమని అంబేద్కర్‌ని ఆహ్వానించారు. భారతదేశానికి కొత్త రాజ్యాంగాన్ని రాసే రచనా సంఘానికి అంబేద్కర్‌ని చైర్మన్‌గా నియమించారు. అంబేద్కర్ రాసిన ముసాయిదాలో పౌరుల విస్తృత స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలకు, హక్కులకు రాజ్యాంగపరంగా హామీ లభించింది. ఉదా: మత స్వేచ్ఛ, అంటరానితనాన్ని నిషేధించటం, అన్ని రకాల వివక్షతను నిషేధించటం.

మహిళలకు విస్తృత సామాజిక, ఆర్థిక హక్కుల కోసం అంబేద్కర్ పోరాడాడు. షెడ్యూల్డు కులాలు, తెగలకు పాఠశాలలు, కళాశాలల్లో, ప్రభుత్వ ఉద్యోగాలలో రిజర్వేషను కల్పించేలా రాజ్యాంగ సభను అంబేద్కర్ ఒప్పించగలిగాడు. అంబేద్కర్ తన జీవిత చరమ దశలో బౌద్ధమతాన్ని స్వీకరించాడు.

- దళితుల పట్ల తమ దృక్పథంలో గాంధీజీ, అంబేద్కర్‌ల మధ్య పోలికలు, తేడాలు ఏమిటి?
- ఈనాడు దేవాలయాలు, నీటి వనరులు, పాఠశాలల్లో దళితులకు సమాన హక్కులు ఉన్నాయా? వాళ్లు ఇప్పటికీ ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలు ఏమిటి?

కీలక పదాలు

1. సంస్కరణలు	2. సతి	3. పరదా
4. వితంతు పునర్వివాహం	5. అంటరానితనం	

మీ అభ్యసనాన్ని మెరుగుపరుచుకోండి

1. "పాశ్చాత్యవిద్య, క్రైస్తవ మత ప్రచారాలు భారతదేశంలోని సామాజిక మత సంస్కరణ ఉద్యమాన్ని ప్రభావితం చేశాయి." దీనిని ఉదాహరణలతో వివరించండి.
2. సంస్కరణ ఉద్యమం బలోపేతం కావటంలో ముద్రణాయంత్రం ప్రాముఖ్యత ఏమిటి?
3. అనేక దేవుళ్లను ఆరాధించటం, విగ్రహారాధన, సంక్లిష్ట సంప్రదాయాలు వంటి వాటిని మాన్పించటానికి మత సంస్కరణలు ప్రయత్నించాయి. ఈ సంస్కరణలను ప్రజలు ఆమోదించారా? మీ సమాధానానికి కారణాలు పేర్కొనండి.
4. రమాబాయి వంటి వ్యక్తులు వితంతువుల పరిస్థితిపై ప్రత్యేక కృషి ఎందుకు చేశారు?

5. భారతదేశంలో, 19వ శతాబ్దంలో సంఘ సంస్కర్తగా రాజా రాంమోహన్ రాయ్ పాత్ర వివరించండి.
6. ఇంగ్లీషు విద్యను ప్రోత్సహించటంలో సర్ సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్ ప్రధాన ఉద్దేశం ఏమిటి?
7. 'అంటరాని' కులాలను మిగిలిన వాటితో సమానంగా చేయటానికి వివిధ నాయకులు వివిధ పద్ధతులను అనుసరించారు. పూలే, భాగ్యరెడ్డి వర్మ, నారాయణ గురు, అంబేద్కర్, గాంధీజీ వంటి నాయకులు సూచించిన చర్యల జాబితాను తయారుచేయండి.
8. ఈనాటికి కూడా కులం ఎందుకు వివాదాస్పద విషయంగా ఉంది? వలస పాలనలో కులానికి వ్యతిరేకంగా జరిగిన ముఖ్యమైన ఉద్యమం ఏది?
9. ఆలయ ప్రవేశ ఉద్యమం ద్వారా అంబేద్కర్ ఏమి సాధించదలుచుకున్నాడు?
10 భారత సమాజంలోని సామాజిక మూఢాచారాలు లేకుండా చేయటంలో సంఘ సంస్కరణ ఉద్యమాలు ఏ విధంగా దోహదపడ్డాయి. ఈనాడు ఎటువంటి సామాజిక మూఢాచారాలు ఉన్నాయి? వీటిని ఎదుర్కోటానికి ఎటువంటి సంఘ సంస్కరణలు చేపట్టాలి?
11. బాలికల విద్య, సంఘ సంస్కరణలు మీద మీ అభిప్రాయాన్ని తెల్పండి.

పాఠం 20

లౌకికత్వం - అవగాహన

మీరు అమెరికాలో ఉంటున్న హిందువుగానో, ముస్లింగానో ఊహించుకోండి, అక్కడ క్రైస్తవ మతతత్వ ధోరణి బలంగా ఉందని ఊహించుకోండి. మీరు అమెరికా పౌరులైనప్పటికీ మీకు ఇల్లు అద్దెకు ఇవ్వటానికి ఎవ్వరూ సిద్ధంగా లేరు. అప్పుడు మీకు ఎలా అనిపిస్తుంది? అప్పుడు మీకు బాధ కలగదా? మీరు ఆ వివక్షత గురించి ఫిర్యాదు చేస్తే మిమ్మల్ని భారతదేశం వెళ్లిపొమ్మన్నారనుకోండి. అప్పుడు మీకు కోపం కలగదా? మీ కోపం రెండు రూపాలు తీసుకోవచ్చు. ఒకటి, మీపట్ల ప్రవర్తించినట్లే ముస్లింలు, హిందువులు అధిక సంఖ్యలో ఉన్నచోట క్రైస్తవుల పట్ల వ్యవహరించాలని కోరుకోవచ్చు. ఇది ప్రతీకారం తీర్చుకోవటం వంటిది. లేదా, అందరికీ న్యాయం జరగాలి అన్న దృక్పథాన్ని వ్యక్తపరచవచ్చు. తమ మతపర నమ్మకాలు, ఆచరణల ఆధారంగా ఏ వ్యక్తి వివక్షతకు గురికాకూడదని మీరు పోరాటం మొదలుపెట్టవచ్చు. మతపరమైన ఆధిపత్యాలన్నిటికీ అంతం పలకాలన్న ఆలోచన మీద ఇది ఆధారపడి ఉంది. లౌకికవాదం సారం ఇదే. భారతదేశ నేపథ్యంలో దీని అర్థం ఏమిటో ఈ అధ్యాయంలో తెలుసుకుందాం.

- ఈ అధ్యాయానికి పైన ఉన్న పరిచయాన్ని మరొకసారి చదవండి. ఈ సమస్యకు ప్రతీకార చర్య సరైనది ఎందుకు కాదు? వివిధ బృందాలు ఈ పద్ధతిని అనుసరిస్తే ఏమవుతుంది?

మతకారణంగా వివక్షత, వేధింపులు, సామాజిక కార్యక్రమాలలో పాల్గొననివ్వకపోవటం వంటివాటికి చరిత్రలో ఎన్నో ఉదాహరణలు ఉన్నాయి. జర్మనీలో యూదులను వేధించి, లక్షలాదిమందిని హిట్లర్ చంపటం మీరు చదివి ఉంటారు. అయితే ఇప్పుడు యూదు దేశమైన ఇజ్రాయిల్ తమ దేశంలోని ముస్లిం, క్రైస్తవ అల్పసంఖ్యాక వర్గాలను ఎన్నో వేధింపులకు గురి చేస్తోంది. సౌదీఅరేబియాలో ముస్లింలు కాని వాళ్లను దేవాలయాలు, ప్రార్థనా మందిరాలు కట్టుకోటానికి అనుమతించరు, ప్రార్థనల కోసం బహిరంగ ప్రదేశంలో సమావేశం కావటానికి వీలులేదు.

పైన పేర్కొన్న ఉదాహరణల్లో ఒక మతవర్గ ప్రజలు మరొక మతవర్గ ప్రజల పట్ల వివక్షత చూపుతున్నారు, లేదా వేధింపులకు గురి చేస్తున్నారు. దేశ ప్రభుత్వం ఇతర మతాలకు తావులేకుండా ఒక మతానికి అధికారిక గుర్తింపు ఇచ్చినప్పుడు ఇటువంటి వివక్షత ఎక్కువగా ఉండే అవకాశాలు ఎక్కువ. తమ మతం కారణంగా వివక్షతకు గురికావడాన్ని ఎవరూ కోరుకోరు, ఇంకో మతం తమపై ఆధిపత్యాన్ని చలాయించటం ఇష్టపడరు. భారతదేశంలో మతకారణంగా ఒక వ్యక్తి పట్ల ప్రభుత్వం వివక్షత చూపే అవకాశం ఉందా?

లౌకికవాదం అంటే ఏమిటి?

గత అధ్యాయాల్లో మీరు రాజ్యాధికారం నుంచి, అధిక సంఖ్యాకుల వల్ల భయోత్పాతాలకు గురికావటం నుంచి వ్యక్తులను భారత రాజ్యాంగంలోని ప్రాథమిక హక్కులు ఎలా కాపాడతాయో చదివారు. తమ మత నమ్మకాలతో, తాము వాటిని అర్థం చేసుకున్నదానికి అనుగుణంగా జీవించటానికి వ్యక్తులకు భారత రాజ్యాంగం స్వేచ్ఛను ఇస్తోంది. అందరికీ మతస్వేచ్ఛ అన్న భావనకు అనుగుణంగా మతాన్నీ, ప్రభుత్వ అధికారాన్నీ భారతదేశం వేరు చేసింది. ప్రభుత్వం నుంచి మతాన్ని వేరు చేయటాన్నే లౌకికవాదం అంటారు.

ప్రభుత్వం నుంచి మతాన్ని వేరు చేయటం ఎందుకు ముఖ్యం?

పైన చెప్పుకున్నట్లుగా లౌకికవాదంలో ముఖ్యమైన అంశం ప్రభుత్వ అధికారం నుంచి మతాన్ని వేరు చేయటం. ఒక దేశం ప్రజాస్వామికంగా పని చేయాలంటే ఇది ముఖ్యం. ప్రపంచంలోని దాదాపు అన్ని దేశాల్లో ఒకటికంటే ఎక్కువ మతాల ప్రజలు నివసిస్తుంటారు. ఈ మతాలలో ఏదో ఒకటి అధిక ప్రజలను కలిగి ఉంటుంది. అధిక సంఖ్యలో ఉన్న మత బృందం ప్రభుత్వాధికారంలోకి వస్తే, ఈ అధికారాన్ని, ఆర్థిక వనరులను వినియోగించుకుని ఇతర మతాలకు చెందిన వ్యక్తులను వేధించవచ్చు, వివక్షతకు గురిచేయవచ్చు. అధిక సంఖ్యాకుల ఆధిపత్యం వల్ల ఈ అల్పసంఖ్యాక ప్రజలు వివక్షత, ఒత్తిడికి గురికావచ్చు, ఒక్కొక్కసారి చంపబడవచ్చు. అధిక సంఖ్యలో ఉన్నవాళ్లు తేలికగా తక్కువ సంఖ్యలో ఉన్నవాళ్లని వాళ్ల మతాన్ని పాటించకుండా చేయవచ్చు. మతంతో సంబంధం లేకుండా ప్రతి వ్యక్తికీ ప్రజాస్వామిక సమాజం ఇచ్చే హక్కులు మత ఆధిపత్యం వల్ల ఉల్లంఘింపబడతాయి. అంటే అధిక సంఖ్యలో ఉన్న వాళ్ల ఆధిపత్యాన్ని అడ్డుకోవాలన్నా, ప్రాథమిక హక్కులు ఉల్లంఘింపబడకుండా చూడాలన్నా ప్రజాస్వామిక సమాజాలలో ప్రభుత్వాధికారంనుంచి మతాన్ని వేరు చేయటం చాలా ముఖ్యమవుతుంది.

వ్యక్తులకు వారి మతాన్ని విడిచిపెట్టి మరొక మతాన్ని స్వీకరించడానికి, మత బోధనలను భిన్నంగా విశ్లేషించడానికి, స్వేచ్ఛను కాపాడటానికి కూడా ప్రజాస్వామ్య సమాజంలో ప్రభుత్వాధికారం నుంచి మతాన్ని వేరుచేయటం ముఖ్యమవుతుంది.

- ఒకే మతంలో భిన్న దృక్పథాలు ఉండవచ్చా? తరగతిలో చర్చించండి.

భారతదేశ లౌకికవాదం ఏమిటి?

భారత రాజ్యం లౌకికంగా ఉండాలని భారత రాజ్యాంగం నిర్దేశిస్తోంది. ఈ కింది ఉద్దేశాలను లౌకిక రాజ్యం మాత్రమే సాధించగలదని భారత రాజ్యాంగం భావిస్తోంది.

1. ఒక మతవర్గం మరొక మతవర్గంపై ఆధిపత్యం చెలాయించకూడదు.
2. ఒకే మతంలోని కొంతమందిపై మరికొంతమంది ఆధిపత్యం చెలాయించకూడదు.
3. ప్రభుత్వం ఏ ఒక్క మతాన్ని వ్యక్తులపై రుద్దకూడదు. వ్యక్తుల మత స్వేచ్ఛను హరించకూడదు.

పైన పేర్కొన్న ఆధిపత్యాలను నివారించటానికి భారత రాజ్యం వివిధ విధానాలను అవలంబిస్తుంది. మొదటగా అది మతానికి దూరంగా ఉంటుంది. భారత రాజ్యం ఒక మత బృందం ద్వారా పాలింపబడటం లేదు, అది ఏ ఒక్క మతాన్ని సమర్థించటం లేదు. భారతదేశంలో న్యాయస్థానాలు, పోలీసుస్టేషన్లు, ప్రభుత్వ పాఠశాలలు, కార్యాలయాలు వంటి ప్రభుత్వ స్థలాల్లో ఏ ఒక్క మత చిహ్నాలనూ ప్రదర్శించకూడదు, ఏ మతాన్నీ ప్రోత్సహించకూడదు.

రెండవది, ఆధిపత్యాన్ని నివారించటానికి భారత లౌకికవాదం జోక్యం చేసుకోకుండా ఉండటం అన్న విధానాన్ని కూడా అనుసరిస్తుంది. అన్ని మతాల భావనలను గౌరవించటానికి, మత ఆచారాలలో జోక్యం చేసుకోకుండా ఉండటానికి కొన్ని మతాలకు భారత ప్రభుత్వం కొన్ని మినహాయింపులను ఇస్తుంది.

మూడవది, నిమ్న కులాల పట్ల వివక్షత, వెలివేత వంటి వాటిని నివారించటానికి భారత రాజ్యాంగం అంటరానితనాన్ని నిషేధిస్తోంది. అంటే ఈ దేశ పౌరులైన నిమ్న కులాల ప్రజల ప్రాథమిక హక్కులకు భంగం కలిగిస్తూ, వాళ్లను వివక్షతకు, వెలివేతకు గురిచేసే సామాజిక ఆచారాలను అంతం చేయటానికి భారత రాజ్యం మతంలో జోక్యం చేసుకుంటోంది. అదే విధంగా వారసత్వంలో సమాన ఆస్తి హక్కును కాపాడటానికి ప్రజల మత ఆధారిత 'పౌర చట్టాలలో' రాజ్యం జోక్యం చేసుకోవలసి రావచ్చు.

ప్రభుత్వ జోక్యం మద్దతు రూపంలో కూడా ఉండవచ్చు. మతవర్గాలు తమ సొంత పాఠశాలలు, కళాశాలలు స్థాపించుకునే హక్కును భారత రాజ్యాంగం కల్పిస్తుంది. అటువంటి వాటికి ఆర్థిక మద్దతు కూడా అందిస్తుంది.

- ఇతర ప్రజాస్వామిక దేశాలతో పోలిస్తే భారత లౌకికవాదం ఏవిధంగా భిన్నమైనది?

పైన పేర్కొన్న ఉద్దేశాలు ప్రపంచంలోని ఇతర ప్రజాస్వామిక, లౌకికదేశాల రాజ్యాంగాలలో కూడా పొందుపరిచి ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు శాసనసభ "ఒక మత ఏర్పాటుని" లేదా "మతాన్ని స్వేచ్ఛగా అవలంబించడాన్ని నిషేధించటాన్ని" అమెరికా రాజ్యాంగానికి చేసిన మొట్టమొదటి సవరణ నిషేధిస్తుంది. దీని అర్థం శాసనసభ ఒక మతాన్ని అధికారిక మతంగా ప్రకటించలేదు, ఒక మతానికి ప్రాధాన్యతను ఇవ్వకూడదు. అమెరికాలో ప్రభుత్వం నుంచి మతాన్ని వేరు చేయటమంటే ఒకదాని వ్యవహారాల్లో మరొకటి జోక్యం చేసుకోటానికి వీల్లేదు.

చిత్రం : అమెరికాలోని ప్రభుత్వ రాజ్యాంగ పాఠశాలలో 'విధేయత ప్రతిజ్ఞ' చేస్తున్న విద్యార్థుల ఫోటో

అమెరికాలో ప్రభుత్వ పాఠశాలలోని విద్యార్థులు 'విధేయత ప్రతిజ్ఞ'తో పాఠశాలను ప్రారంభిస్తారు. ఈ ప్రతిజ్ఞలో 'దేవుని కింద' అన్న పదం ఉంది. ఈ ప్రతిజ్ఞ ఎవరి మత భావనలనైనా భంగపరుస్తుంటే దానిని వల్లించనవసరం లేదని 60 సంవత్సరాల క్రితమే నిర్ణయించారు. అయినప్పటికీ 'దేవుని కింద' అన్న పదాలు అమెరికా రాజ్యాంగానికి చేసిన మొదటి సవరణ ప్రకారం ప్రభుత్వం, చర్చి వేరుగా ఉండటాన్ని ఉల్లంఘిస్తున్నాయని చాలా కేసులు వేశారు.

అమెరికాలో ఆచరణలో లౌకికవాదాన్ని అర్థం చేసుకున్నదానికీ భారతదేశ లౌకిక విధానానికీ మధ్య ఒక ముఖ్యమైన తేడా ఉంది. అమెరికాలోమాదిరి మతంలో ప్రభుత్వం ఏమాత్రం జోక్యం చేసుకోకుండా ఉండటం కాకుండా భారత లౌకిక విధానం మతాలలో జోక్యం చేసుకుంటుంది. అంటరానితనాన్ని నిషేధించటానికి భారత రాజ్యాంగం హిందూమత ఆచరణలలో జోక్యం చేసుకున్న విధానం గురించి మీరు చదివారు. భారత లౌకిక విధానంలో మతం నుంచి ప్రభుత్వం పూర్తిగా వేరుచేయబడనప్పటికీ మతాలనుంచి అది సూత్రబద్ధ దూరంలో ఉంటుంది. దీని అర్థం మతంలో రాజ్యం జోక్యం చేసుకోవటం అన్నది రాజ్యాంగంలోని ఆదర్శాలకు అనుగుణంగా ఉండాలి. ఈ ఆదర్శాల ఆధారంగా ప్రభుత్వం లౌకిక పంథాను అనుసరిస్తోందో, లేదో అంచనావేయాల్సి ఉంటుంది.

భారత రాజ్యం లౌకికరాజ్యం, మత ఆధిపత్యాన్ని నివారించటానికి అది అనేక రకాలుగా పని చేస్తుంది. లౌకిక సూత్రాలపై ఆధారపడిన ప్రాథమిక హక్కులకు భారత రాజ్యాంగం హామీ ఇస్తోంది. అయితే ఈ హక్కులకు భారతదేశంలో భంగం కలగటం లేదని కాదు. ఇట్లాంటి ఉల్లంఘనలు జరుగుతున్నాయి కాబట్టే వీటిని నివారించటానికి

రాజ్యాంగ విధానం కావాలి. ఇట్లాంటి హక్కులు ఉన్నాయని తెలియటం వల్ల అవి ఉల్లంఘించబడినప్పుడు స్పందించి, ఉల్లంఘనలను వ్యతిరేకిస్తూ చర్యలకు దిగుతాం.

- ఇటీవల కాలంలో భారతదేశంలో ఏ ప్రాంతంలోనైనా రాజ్యాంగంలోని లౌకిక ఆదర్శాలు ఉల్లంఘింపబడిన ఘటనలు విన్నారా? మతం కారణంగా వ్యక్తులు వేధింపబడి, చంపబడిన ఘటనలు విన్నారా?

2004 ఫిబ్రవరిలో ముస్లిం ఆడపిల్లలు కట్టుకునే తలగుడ్డ, యూదుల టోపీ, క్రైస్తవ శిలువలు వంటి మత, రాజకీయ చిహ్నాలను పాఠశాల విద్యార్థులు ధరించకుండా ఫ్రాన్స్ ఒక చట్టం చేసింది. ఫ్రాన్స్ కింద ఒకప్పుడు వలస దేశాలుగా ఉన్న అల్జీరియా, ట్యునీసియా, మొరాకో దేశాల నుంచి వచ్చి ఫ్రాన్స్‌లో నివసిస్తున్న వాళ్లు ఈ చట్టాన్ని తీవ్రంగా వ్యతిరేకించారు. 1960లలో ఫ్రాన్స్‌లో కార్మికుల కొరత తీవ్రంగా ఉండటంతో ఆ దేశాలనుంచి వలస వచ్చి పనిచేయటానికి వీసాలు ఇచ్చింది. ఈ వలస కుటుంబాల ఆడపిల్లలు బడికి వెళ్లేటప్పుడు తలకి గుడ్డ కట్టుకుంటారు. ఈ చట్టం చేసిన తరవాత తలకి గుడ్డ కట్టుకున్నందుకు ఈ పిల్లలు బడినుంచి బహిష్కరించబడ్డారు.

కీలక పదాలు

1. ప్రాథమిక హక్కులు
2. ప్రజాస్వామ్యం
3. భయోత్పాతం
4. పౌర చట్టాలు

మీ అభ్యసనాన్ని మెరుగుపరుచుకోండి

1. మీ పరిసర ప్రాంతాలలో వివిధ మత ఆచారాల జాబితా తయారు చేయండి – రకరకాల ప్రార్థనలు, దేవుడిని కొలిచే విధానాలు, పవిత్ర స్థలాలు, భక్తిపాటలు, సంగీతం, మొదలైనవి. మత ఆచరణ స్వేచ్ఛను ఇది సూచిస్తోందా?
2. మా మతం శిశు హత్యలను అనుమతిస్తుంది అని ఒక మత ప్రజలు అంటే ప్రభుత్వం అందులో జోక్యం చేసుకుంటుందా? మీ సమాధానానికి కారణాలు పేర్కొనండి.
3. ఒకే మతంలో భిన్న దృక్పథాలకు సంబంధించి కొన్ని ఉదాహరణలను సేకరించండి.
4. భారత రాజ్యం మతానికి దూరంగా ఉంటుంది, మతంలో జోక్యం చేసుకుంటుంది. ఈ భావన గందరగోళం సృష్టించవచ్చు. ఈ అధ్యాయంలో ఇచ్చిన ఉదాహరణలతో పాటు మీకు అనుభవంలోకి వచ్చిన/ తెలిసిన ఇతర ఉదాహరణలతో దీనిని మరోసారి చర్చించండి.
5. 'లౌకికవాదం అంటే ఏమిటి?' అన్న భాగం చదివి దానిపై వ్యాఖ్యానించండి.

© SCERT not to be republished